

Englannin punnat ja Cicero

Kolumni julkaistu Antiikki & Keräily-lehdessä 1/2006

Tulin joulun aikaan katsoneeksi vanhan mustavalko-klassikko elokuvan Hollywoodin kulta-ajalta. Mielenkiintoiseksi elokuvan teki sen yksi epävirallinen mutta monessa kohtauksessa esiintynyt ”päähenkilö” – Englannin viiden punnan seteliraha! Elokuva kertoi mielenkiintoisen, toisen maailmansodan melskeisiin liittyvän henkilötarinan, jossa Britannian Turkissa toimineen suurlähettilään kamaripalvelija vakoilee isäntänsä hallussa olleita tietoja liittoutuneiden joukoista ja kaupatessaan niitä natsseille saa palveluksistaan maksuksi väärennettyjä Englannin puntia.

Jupakassa toisena osapuolena olleen, Saksan silloisen suurlähettilään Frantz von Papeinin muistelmien mukaan arkielämä ei ollut aivan yhtä mielenkiintoista ja elokuvan kavala puolalais-kreivitärkin oli vain Hollywood-mogulien luomus. Oliko elokuvan pääosaa näyttelleen James Masonin totuutta vastaavasti saaman koodinimen ”Cicero” syynä antiikin maailman kaunopuheinen nimikaima ei katsojalle kokonaan selviä - joka tapauksessa tarina rahan väärennöksestä on totta. Se vaikutti karmaisevasti Englannin Pankissa, jonka johtajat viettivät monia unettomia öitä. Kyse ei ollut Lontoon pommituksista ja maihinnousun pelosta vaan edeltäväksi tarkoitettusta systemaattisesta hankkeesta, joka historiassa on totuttu tuntemaan nimellä ”Operaatio Bernhard”. Sen tarkoituksena oli saattaa liikkeelle mahdollisimman hyvin jäljennettyjä Englannin punta-arvoisia seteleitä ja näin sekoittaa saarivaltakunnan talous.

Väärennettyjä seteleitä alkoi ilmestyä huolestuttavassa määrin vuoden 1943 kuluessa ja kulkeutua Lontooseen mm. Zürichistä, Lissabonista ja Tukholmasta, puolueettomien maiden talouskeskuksista. Näissä natsien asiamiehet olivat vaihdattaneet maksuksi saamiaan seteleitä. Pankissa oltiin kauhuissaan. Olivathan englantilaiset setelit maailman arvostetuinta valuuttaa, toisinaan jopa kultaan verrattavissa oleva, pysyvän arvon mitta. Maailman finanssimaailma järkyttyi kuultuaan Englannin Pankin lyhyen tiedotteen vetää kaikki vanhan malliset setelinsä pois liikenteestä. Setelikanta uusittiin vähin erin seuraavien vuosien aikana.

Järjestelmällinen operaatio oli toimeenpantu SS-johtaja Heinrich Himmlerin oivalluksesta ja suunnitelmaa ryhtyi johtamaan majuri Bernhard Krüger v. 1942. Tarvittavat taitavat kaivertajat ja muu erikoishenkilökunta hankittiin keskitysleireistä, jonne joukko erinomaisia ammattilaisia oli suljettu rotunsa takia pois kolmannen valtakunnan arjesta. Vanhat suoraselkäiset, preussilaiset pankinjohtajat sitä vastoin kieltäytyivät tästä poikkitaiteellisesta hankkeesta järkyttää vieraan

valtion talousjärjestelmää. Toiminta alkoi Sachsenhausenin keskitysleirissä Berliinin lähellä. Saksalaisella täsmällisyydellä painotuotteet luokiteltiin ja jaettiin laatunsa mukaan käytettäviksi eri puolilla Eurooppaa. Osa varastoitiin mielipuolisen ovelaa suunnitelmaa varten pudotettavaksi lentolehtisten tavoin Englannin maaperälle. Parhaimmillaan seteleitä valmistui 400'000 kappaletta kuukaudessa.

Kaikeksi onneksi hanke ei kokonaisuudessaan ehtinyt onnistua. Sodan loppumelskeissä suurin osa työntekijöistä teloitettiin ja puuarkkuihin pakatut setelit yritettiin tuhota upottamalla ne järveen Itävallassa, jonne tuotanto oli siirretty. Painolaattoja ei sen sijaan tavattu ja itse herra Bernhardin nähtiin pakenevan liittoutuneiden lähestyvien joukkojen alta nopealla urheiluautolla mukanaan vaaleaverikkö ja iso nippu oikeaa rahaa. Elokuva päättyy kohtaukseen Rio de Janeirossa, jossa miljonääri-maahanmuuttaja Ciceroa aletaan kuulustella pankkiin tallettamiensa setelien alkuperästä. Tosi elämässä alkuaan albanialainen Elyesa Bazna haastoi sodan jälkeen Saksan valtion oikeuteen syyttäen tätä vakoilutyöstä palkkiokseen saamistaan vääristä punnan seteleistä. Kanne ei ymmärrettävästi tuottanut haluttua tulosta. Kavala hanke tuotti sen sijaan runsaasti mielenkiintoisia kohteita keräilijöille joista toisia kiehtovat myös hyvistä väärennöksistä koostuvat kokoelmat.

Jukka-Pekka Lehtiö

<http://www.coin.fi>